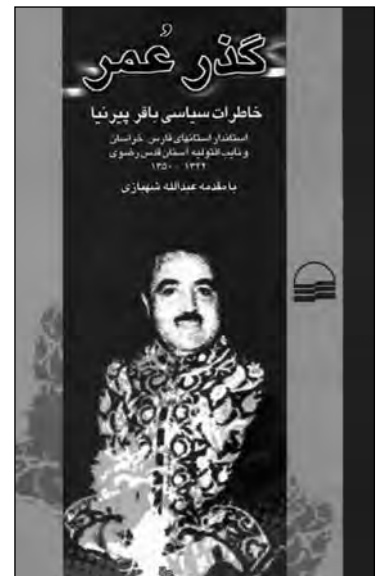

گذر عمر

خاطرات سیاسی باقر پیرنیا

○ مجتبی آذر تبریزی

- گذر عمر، خاطرات سیاسی باقر پیرنیا. استاندار استان‌های فارس، خراسان و نایب‌التولیه آستان قدس رضوی ۱۳۴۲-۱۳۵۰
- تالیف: باقر پیرنیا
- مقدمه: عبدالله شهبازی
- ناشر: کویر، تهران، چاپ اول، مرداد ۱۳۸۲، ۴۰۰ ص، ۳۵۰۰ تومان
- شابک: ۹۶۴-۸۱۶۱-۰۰۰-۳

«خانواده پیرنیا را به عنوان یکی از فرهیخته‌ترین خاندان‌های اشرافی دوران پهلوی می‌شناسیم. این خاندان ثروت و اعتبار و شهرت خود را مدیون اولین رجل سیاسی آن، میرزا نصرالله نائینی (مشیرالدوله) است که در دستگاه میرزاعلی اصغر خان امین‌السلطان برکشیده شد، به مقام وزارت خارجه و سپس صدارت رسید و نامش به عنوان اولین صدراعظم مشروطه در تاریخ ایران به ثبت رسید.» (مقدمه - ص ۱۳-۱۴) میرزا حسن خان مشیرالدوله و میرزا حسین خان مؤتمن‌الملک، پسران میرزا نصرالله خان نیز بر شهرت این خاندان افزودند و خوشنامی را به تمام اعضای خاندان پیرنیا تسری دادند. در دوران اقتدار میرزا نصرالله خان مشیرالدوله، عموزادگان و خویشان او در دیوان‌سالاری ایران برکشیده شدند. یکی از آنها ابوالحسن پیرنیا، معروف به معاضدالسلطنه، پدر باقر پیرنیا بود.

او از رجال معروف مشروطه بود که در سال ۱۲۴۵ هـ. ش. در نایب به دنیا آمد. در کودکی و جوانی تحصیلات جدید و قدیم را توأم فرآگرفت. در ۱۸ سالگی برای ادامه تحصیل به عتبات رفت. پس از بازگشت به کمک نصرالله مشیرالدوله - از بنی اعمام خود - به وزارت خارجه داخل شد و تا سال ۱۳۱۸ هـ. ش که در شیراز درگذشت مشاغل و سمت‌های زیر را برعهده داشت:

کارمند کارگزاری تبریز و سپس معاون کارگزاری آنجا، متصدی دفتر رمز محرمانه ولیعهد مظفرالدین میرزا، سر کنسول ایران در بلاکوبه، نماینده دوره اول مجلس و از مشروطه‌خواهان سرسخت و مخالف محمدعلی شاه، از برجستگان مبارزه با محمدعلی شاه در اروپا و استانبول، نمایندگی مجلس از گیلان در دوره دوم مجلس شورای ملی، وزارت پست در کابینه مصمصام‌السلطنه، والی‌گری ایالت یزد، وزارت دادگستری در کابینه سردار سپه، نمایندگی مجلس دوره پنجم و هشتم، حکومت ایالت کرمان، حکومت ایالت کرمان و بلوچستان، حکومت ایالت فارس. کتاب حاضر، خاطرات سیاسی باقر پیرنیا (۱۲۹۸-۱۳۶۷ ش) فرزند معاضدالسلطنه است که شانزده سال پس از درگذشت خود او و ۱۰ سال پس از انتشار مجدد کتاب (۵۰۰ نسخه) در لس‌آنجلس آمریکا، در ایران منتشر می‌شود. باقر پیرنیا در سال ۱۲۹۸ ش متولد شد. پس از فراغت تحصیل از دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، و اخذ درجه لیسانس، در اداره کل انتشارات استخدام شد و سپس به وزارت دارایی رفت. مدتی رئیس حسابداری وزارت کار و وزارت امور خارجه بود. در شهریور ۱۳۳۲ خزاندهار کل کشور شد. پس از آن با حفظ سمت به معاونت وزارت دارایی منصوب شد. در ۱۳۳۷ وزیر مختار اقتصادی ایران (وابسته اقتصادی ایران) در آمریکا شد. در ۱۳۴۰ به ایران بازگشت و با سمت مشاور در وزارت امور خارجه اشتغال ورزید. در ۱۳۴۲ در کابینه اسدالله علم به استانداری فارس منصوب شد. چهار سال بعد به سمت استانداری خراسان و نیابت تولیت آستان قدس به مشهود رفت. از سال ۱۳۵۰ به بعد تا پایان عمر رژیم پهلوی هیچ سمتی نداشت. او عاقبت در سال ۱۳۶۶، در آمریکا، در اثر بیماری سرطان

درگذشت. یک سال قبل از آن اقدام به نگارش خاطراتش نمود که اینک در ایران منتشر شده است. کتاب از دو بخش تشکیل می‌شود. بخش نخست تاریخچه‌ای از زندگی و تلاش‌های سیاسی پدر نویسنده - معاضدالسلطنه - است که چکیده‌ای از آن در سطور قبل استفاده شد. اما بخش دوم خاطرات سیاسی خود اوست که با نخستین شغلش آغاز می‌شود و به ترتیب مراحل بعدی و موفقیت‌های شغلی او را شامل می‌شود. عمده خاطرات حول مشاغل و فعالیت‌های سیاسی او در سمت‌های مختلف دور می‌زند.

نگاه پیرنیا به حکومت دکتر مصدق و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، نقد او بر قرارداد کنسرسیوم، نگرش وی به اصلاحات ارضی، نشان دادن بازی‌های پشت پرده انتخابات مجلس در زمان حضور احزاب مردم و ایران نوین، وقایع فارس پس از پنزدهم خرداد ۱۳۴۲ و در دوران قیام عشایر، شخصیت‌های بانفوذ فارس و خراسان، اقدامات شهری و رفاهی و فرهنگی، نیز اصلاحات اقتصادی و اجتماعی در سطح استانهای فارس و خراسان، انقلاب سفید، فعالیت سپاه دانش و بهداشت و ترویج، املاک و صنایع آستان قدس و مجموعه‌های حوادث ریز و درشت تاریخی و شخصیت‌های سیاسی از نکات برجسته کتاب به شمار می‌آید.

شایان ذکر است که کتاب از مقدمه‌ای انتقادی به قلم آقای عبدالله شهبازی نیز برخوردار است. وی با بخشی از حوادث مندرج در این خاطرات بی‌بندی نزدیک دارد زیرا پدر وی - حبیب‌الله شهبازی - در مقام رئیس یکی از عشایر فارس - کوهمره سرخی - همراه گروهی از سران عشایر این استان سالهای ۴۲-۱۳۴۱، همزمان با استانداری باقر پیرنیا در فارس دست به قیام زد که در نتیجه آن از سوی نیروهای دولتی دستگیر و اعدام شد. براساس اسنادی که نویسنده مقدمه ضمیمه مطلب کرده، حبیب‌الله شهبازی، همچنین از جانبداران نهضت امام خمینی (ره) و علاقه‌مندان به شخص امام (ره) بوده است. بنابراین بخش عمده مقدمه را انتقاد از عملکرد پیرنیا در مقابله با قیام عشایر و نقد خاطرات مربوط به دوران تصدی استانداری فارس از سوی باقر پیرنیا تشکیل می‌دهد. آقای عبدالله شهبازی معتقد است بسیاری از حقایق در مورد این واقعه در خاطرات پیرنیا نیامده است. آقای عبدالله شهبازی در مقدمه پس از اشاره‌ای به پیشینه خانوادگی پیرنیا در دوره قاجار و ارائه تصویری از کارنامه این خانواده در دوره پهلوی، همچنین برخی سیاست‌های پهلوی دوم، به ویژه اصلاحات ارضی را مورد نقد و ارزیابی قرار می‌دهد، اما در مورد کارنامه باقر پیرنیا در خراسان به دلیل عدم آشنایی با منطقه خراسان، سخنی نمی‌گوید.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱ - عاقلی، باقر: شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، تهران، گفتار و علم، چاپ اول، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۴۷۰-۴۷۱.
- ۲ - همان، ص ۲-۴۷۱.